

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Атанас Георгиев Лъондев – Висше училище по сигурност и икономика

на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките”

в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.8. Икономика

Автор: д-р Божена Барбара Куш

Тема: „Икономическа ефективност на земеделските ферми в Полша в зависимост от икономическия размер“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 85 от 21.02.2025г. на Ректора на Висше училище по застраховане и финанси проф. д.ю.н. Борис Велчев съм определен(а) за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: „Икономическа ефективност на земеделските ферми в Полша в зависимост от икономическия размер“, за придобиване на научна степен „доктор на науките” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика. Автор на дисертационния труд е д-р Божена Куш - кандидат към катедра „Финанси“

Предадените от д-р Божена Куш материали включват документи по представен опис: (дисертационен труд, автореферат, справка минимални изисквания с публикации и цитирания и т.н.)

Кандидатът е приложил две авторски монографии и една монография в съавторство, 4 раздела в колективни монографии, 10 публикации в световни бази данни: Skopus и Web of Science и 23 статии в научни списания..

2. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертацията се състои от 234 страници и включва заглавна страница, съдържание, три раздела, заключение и библиография.

Актуалността на изследването се обосновава от по-доброто разбиране на различията между стопанствата по отношение на нивото на ефективност на техните икономически дейности и факторите, които определят ефективността на използване на земята, труда и капиталовите ресурси, подобряването на конкурентоспособността от малките семейни ферми за преминаване към по-мощно, разработване на подходящи инструменти на

селскостопанската политика, които позволяват ефективно реструктуриране и модернизиране на селското стопанство, особено на селското стопанство със структурни дефекти.

Предмет на изследването е оценката на ефективността и анализът на определящите фактори в стопанствата, а обект на изследване са стопанства от различни икономически класове по големина.

Целта на работата е да се анализира нивото на ефективност на фермите в Полша и факторите, които го определят във ферми от различни икономически класове. За изпълнение на целта са формулирани три хипотези.

Анализът на икономическата ефективност на стопанствата е извършена, като са използвани различни показатели в съответствие с методологията на FADN (Farm Accountancy Data Network) чрез входни уравнения и зависими променливи на икономическата ефективност и рентабилност на производствените фактори и непараметрични методи на основата на индекса на производителността и динамиката на ефективността.

Структурата на дисертационния труд е разделена на следните части: въведение; теоретична част, включваща преглед на литературата в областта на ефективността на земеделието; емпирична част, съдържаща резултатите от собствени изследвания, заключение и библиография.

Теоретичната част включва многообразието от подходи към разбирането на същността на ефективността, което произтича от различните идеологически основи, присъщи на различни области на икономическата теория. Самата ефективност е разгледана от различни аспекти - икономически, социални и екологични; както динамично, така и статично, което позволява да се направи многоаспектна оценка на ефекта от дейността на стопанските субекти, както и необходимостта при анализ на ефективността да се вземат предвид много фактори, определящи нивото му.

Емпиричната част на изследване е извършена чрез използване на иконометрични и анкетни методи за ферми, диференцирани по икономически характер за определяне на факторите. С проведения анализ се определят различията в ефективността на икономическата дейност на изследваните стопанства в отделните икономически класове и значението на икономическия размер при формирането на ефективността на икономическата дейност в селското стопанство.

В заключението на дисертационния труд са обобщени направените констатации и изводи от емпиричното изследване.

3. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приемам посочените приноси на кандидата, с които се доказват формулираните хипотези, но специално внимание обръщам на някои от тях:

Научни приноси:

- политиките за развитие на селското стопанство и селските райони трябва да въведат инструменти, които насърчават фермерите да търсят неземеделски източници на доходи;

- доминиращият източник на финансиране е собственият капитал, което показва нежеланието на фермерите да използват чужди източници на финансиране за своята предприемаческа дейност, което може да ограничи процесите на развитие и модернизация;

- в комбинация с положителното въздействие на нарастващия икономически размер, това сочи пътя към повишаване на икономическата ефективност чрез концентрация на производството и повишено техническо оборудване на работната сила.

Научно-приложни и приложни приноси:

- Установено е също, че през целия период на изследване различията в техническата ефективност между разглежданите класове икономически размери се задълбочават, което показва увеличаване на диспропорциите между фермите с различни икономически размери;

- моделите, разработени за отделните години, не допускат възможността за намаляване на участието на фактора земя в производствения процес. Това подчертава значението на земята в процесите на развитие на фермите.

Оценката на научните резултати и приноси на разработките на д-р Куш показва, че имат научно-приложно значение и се отнасят към обогатяване на съществуващи знания и доразвиване на теорията в областта на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите, с които кандидатът д-р Божена Куш участва в процедурата за доктор на науките, могат да бъдат класифицирани по различни признаци. Списъкът с публикации, представен в Справка за минималните национални изисквания за научната степен „доктор на науките“ в Професионално направление 3.8 Икономика, са: две авторски монографии и една монография в съавторство, 4 раздела в колективни монографии, 10 публикации в световни бази данни: Skopus и Web of Science и 23 статии в научни списания и 79 цитирания, вкл. в световни бази данни.

Изследванията в дисертацията имат научна новост, практическо, икономическо и социално значение и принадлежат на автора. От монографиите, научните статии, публикувани и в съавторство, в дисертацията се използват само онези, които са резултат от лични научни изследвания. Приносът на автора в колективната научна работа е посочен в списъка с публикации. Всички публикации на д-р Божена Куш са посветени на изследвания в областта на селското стопанство и по-специално на икономическа ефективност на земеделските ферми в Полша в зависимост от икономическия размер. От направеният задълбочен анализ на представените публикации на кандидата, прави приятно впечатление демонстрирането на богат професионален и академичен опит при излагането и извеждането на своите научни тези. Общият анализ на научната продукция показва, че в нея присъства разнообразие от научни и научно-приложни разработки и постижения, оценявани по съвкупност. В своето единство те обективно отразяват изследователските способности и капацитет на кандидата, покривайки изискванията на ППЗРАСРБ, което ми дава основание да потвърдя заключението, че Божена

Куш е изпълнила условието за доктор на науките в професионално направление 3.8 „Икономика”.

5. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

Представената Справка за изпълнение от кандидата на минималните изисквания за придобиване на научна степен „доктор на науките“ в професионално направление 3.8 Икономика отговаря напълно на изискванията за приложение на ЗРАСРБ.

6. Автореферат

Към дисертационния труд е приложен автореферат на български език с обем от 32 страници. Съдържанието и качеството на Автореферата са направени според изискванията на съответните правилници и отразява основните резултати, постигнати в дисертационния труд.

7. Критични забележки и препоръки

Критичните ми бележки са главно технически и не влияят на оценката ми. В Справката за минималните изисквания са посочени **10 публикации в световни бази данни, но не са отбелязани в кои бази данни са точно - в Skopus или в Web of Science**, а в дисертационния труд и авторефератът **не е отбелязано, че Божена Куш е доктор, което е задължително**.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички на изисквания* на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ. Представените материали и дисертационни резултати **напълно съответстват** на специфичните изисквания на Правилата за условията и реда за придобиване на научната степен “доктор на науките” във Висшето училище по застраховане и финанси. Дисертационният труд показва, че кандидата Божена Куш **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по Професионално направление 3.8. Икономика, като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди научната степен „доктор на науките“** на Божена Барбара Куш в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3.8. Икономика.

30.03.2025 г.

Изготвил становището:

(проф. д-р Атанас Лъондев)